

קונטרס התשובות

תשובות בעניני הלכה

סימן א - יסוד מנהגינו שאין עושים חדר יחוד מיד אחר החופה

ראשי פרקים

אה"ח 1234567

- א. דעת הראשונים ומנהג הספרדים
ב. טעמי מנהג הספרדים
1. בברכות השבח אין צריך עובר לעשייתן
2. גם לאחר זמן נחשב עובר לעשייתן
3. פריסת הטלית היא החופה
4. חובת כיסוי ראש לאחר הייחוד
ג. עדויות למנהג שנמנעו מייחוד מיד לאחר החופה
ד. ייחוד בבית ללא עדים
ה. האם צריכה ברכת השבח להיות סמוכה למאורע?
1. רק כדי שיהיה ניכר על מה מברך
2. המנהג הוא שאפשר להרחיק
ו. האם מותר להחמיר כנגד המנהג?
ז. הנהגות הרב עובדיה יוסף
ח. סיכום

א. דעת הראשונים ומנהג הספרדים

בשנים האחרונות החלו בחורים מבני עדות המזרח שלמדו בישיבות האשכנזיות לשנות ממנהג רבותינו הספרדים. והחלו גם הם בלחץ ראשי ישיבתם לעשות ייחוד אחר החופה. ויש כמה ראשי ישיבות ספרדים, שמתנים את בואם לסידור קידושין בעשיית ייחוד אחר החופה. אולם הנכון הוא שלא לשנות ממנהג אבותינו שהוקבע על ידי גדולי הדורות. ומנהגינו מיוסד על פי דברי הרדב"ז, כנסת הגדולה, שער המלך, שער המפקד, ורבים מגדולי הדורות.

ויסודו של מנהג הספרדים הוא מארבעה טעמים, וכפי שיבואר להלן.

והנה רבים הם הראשונים הסוברים שהחופה היא הייחוד, שמביא החתן את הכלה לביתו וייתחד עמה ויפרישנה לו. [כך פסקו הרמב"ם (הל' אישות י, א) והטור (אה"ע סי' סא, וכן היא דעת מרן השו"ע (אה"ע נה, א) דייחוד זה "הוא נקרא כניסה לחופה, והוא הנקרא נישואין בכל מקום." רב האי גאון סובר כך בשו"ת הגאונים שער התשובה (סי' קס), הראב"ד הביא כך בשו"ת תמים דעים (סי' קפח) בשם הר"י אבן מיגאש שכתב כך בשם ה"ר יצחק אבן מרון ז"ל, וכך היא דעתו של הראב"ד בהשגות הל' איסורי ביאה יא, י; בארחות חיים (ח"ב עמ' מה) מביא כך בשם רבינו יצחק בר ראובן. דעת הר"י מיגאש הובאה גם בחי' הרמב"ן ובחי' הרשב"א בכתובות ד. והר"ן הביא זאת בריש כתובות בשם י"א. כך כתב בתוס' ר"י הזקן קדושין ה. ושם י: ומאירי בקדושין ה. וכתובות מח: ורוקח סי' שסג. ועי' שו"ת יביע' אומר ח"ה אה"ע סי' ז].

והנה אעפ"כ המנהג הספרדי הוא שלא לסמוך את הייחוד לחופה, מפני שהוא מנהג מכוער, שהחתן והכלה הולכים לחדר ייחוד קבל עם ועדה.

ב. טעמי מנהג הספרדים - בברכות השבח אין צריך עובר לעשייתן

מרן לא הצריך להדיא שיהיה הייחוד סמוך מייד לחופה. ואף שבירכו כל ברכות הנישואין, כיון שאין אלא ברכות השבח, אין צריך שיהיו עובר לעשייתן, אלא כל שניכר על מה בירכו, די בזה. וכן מוכח מדברי

הריטב"א (פסחים מו,א), דאע"פ שמאחר ברכת 'אשר יצר' עד פרסה, אין בכך כלום, כי אינה ברכת המצוה ולא ברכת הנהנין אלא ברכת השבח. גם ברכות הנישואין הן ברכת השבח, וכל שנתייחדו אחר כך - שפיר דמי. דעה זו שברכת הנישואין היא ברכת השבח כתובה הרמב"ן והר"ן בחידושיהם לפסחים ז,ב ומרן הבית יוסף (ריש סי' סב). גם הרדב"ז (שו"ת ח"א סי' מה) כתב דלא בעינן בכהאי גוונא עובר לעשייתן, וכן בשו"ת 'שמחת יום טוב' אלגאזי (סי' ט).

2. גם לאחר זמן נחשב עובר לעשייתן

ואף אי נימא שגם בברכות הנישואין בעינן עובר לעשייתן, אין הכוונה שיהיה סמוך ממש, דאין זה כברכת המצוות, אלא הכוונה שהברכות לא תהיינה אחר העשייה אלא קודם לה. תדע, אטו חתן שדיבר דברים בטלים בין החופה לייחוד, האם נימא דהוי הפסק בין הברכה למצוה, כברכת לולב ומצה וכד'? על כרחך, כיון שאיננו מברכים בלשון 'אשר קדשנו במצותיו וציונו לקדש אשה', אין איסור להפסיק בין הברכות לייחוד. ממילא גם אם יעשו הייחוד אחר שלוש שעות, אין זה הפסק.

הרמב"ם (הל' אישות יו) כתב: "אירס וכנס לחופה ולא ברך ברכת חתנים... חזר ומברך אפילו אחר כמה ימים". ואע"פ שלגבי ברכת האירוסין כתב (שם ג,כג) "אם קידש ולא בירך לא יברך אחר הקידושין, שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה", מכל מקום לגבי ברכת החתנים אינה כשאר הברכות, שצריך לברכן עובר לעשייתן, ואם בירך אחר העשייה הוי ברכה לבטלה. אלא הכא אין צריך עובר לעשייתן אחר דהוי ברכות השבח. ועיין בב"ח (סי' סב) שכתב, דמה שמברכים שבע ברכות לאחר כמה ימים היינו טעמא שהרי מקיים מצות נישואין כל ימיו, ולכן יכול לברך ברכות הנישואין אפילו לאחר כמה ימים. לסברא זו אין צריך לעשות ייחוד מיד אחר החופה, שהרי בלאו הכי יכולים לברך גם אחר הנישואין.

3. יש אומרים שפריסת הטלית היא החופה

ועוד, נודע מה שכתב מרן בהקדמתו לבית יוסף, שלא בא לשנות מנהגים קדומים שפשטו קודם שחיבורו פשט. וכל מנהג קדום שמוזכר בפוסקים, סמכין עליה אפילו אם הוא נגד דעת מרן. לפי זה י"ל דמנהגנו נסמך על הפוסקים הסוברים שחופה היינו פריסת הטלית מעל ראש החתן והכלה, [נהעיטור (ברכת חתנים) הביא דעה זו, והובאה בארחות חיים ובב"י סי' סב. ואע"פ שהעיטור דחאה, מכל מקום כתב הרמ"א (אה"ע נה,א) בשם הב"י: "יש אומרים שהחופה היא שפורסין סודר על ראשם בשעת הברכה". ולא הייחוד]. וכך המנהג הפשוט אצל כל הספרדים מדורי דורות, שאין החתן והכלה מתייחדים מיד לאחר סיום שבע ברכות הנישואין, אלא עושים הייחוד רק לאחר סיום הסעודה, ואנו סומכים על פריסת הטלית שהיא עיקר החופה. ולכן מברכים שבע ברכות בסעודה, שהאשה כבר נחשבה כנשואה. ואולם לגבי כיסוי ראש המנהג היה לסמוך על כך שכל עוד לא היה חדר יחוד אינה צריכה לכסות את ראשה. ואף שהמנהגים סותרים, מכל מקום גדול כח המנהג כשיש לו סימוכין בהלכה.

ואמנם לא כתבנו זאת אלא לצירוף בעלמא, כי עיקר מנהגינו אינו מפני פריסת הטלית, אלא שעיקר הייחוד הוא כשהחתן והכלה מגיעים לביתם אחר החתונה, וכדעת הרמב"ם ומרן, דחופה היינו ייחוד, ולא הכלונסאות ולא הטלית, וכמ"ש מוהר"ר חיים בליח בשו"ת שערי רחמים פראנקו (ח"ב סי' טז), וכיו"ב כתב בשו"ת ישא איש (אה"ע"ז סי' ט). וכן מבואר בשו"ת מים חיים משאש (ח"ב סי' קנב), וכן ביאר במעשה אורג (אה"ע"ז סי' א' פרק יד). ומה שנהגו לפרוס טלית על ראש החתן והכלה הוא להידור מצוה בעלמא לצאת אליבא דכו"ע.

חופת נדה - ראייה שאין צריך עובר לעשייתן

וראיה חזקה למנהגינו, שהרי מנהג העולם [גם אצל האשכנזים] דחופת נדה מהני, ודלא כהרמב"ם ומרן. ומשמע דלא בעינן שיהיה עובר לעשייתן בברכות השבח. וראיה זו הביא מורינו ראש הישיבה מוהר"ע עטייה זצ"ל. וראה בספר 'משפט וצדקה ביעקב' (ח"ב סי' קפז).

ויש שהקשו בזה על מנהגינו, דאם אין אנו עושים חדר יחוד מיד אחר החופה, היאך אנו מברכים שבע ברכות בסיום הסעודה, הרי אכתי אינה אשתו, וגם אינו בית חתנים. ויש שכתבו דבזה המנהג היה כדעת הסוברים דחופה היינו פריסת הכילה, וממילא הוא כנשואה. לכן בסעודה הראשונה מברכים שבע ברכות, דסעודה ראשונה שבאולם נחשבת כבית חתנים כמו שעולה מדברי הרדב"ז (שר"ת ח"א סי' שעב). דמאחר ונמצאים שם כל השושבינין ונפיש שמחה יתירה אחר החופה, לפיכך חשיב כבית חתנים שמברכים בו שבע ברכות. וראה ביביע-אומר (ח"ה אה"ע סי' ח) מש"כ על זה.

ובתשובת הרא"ש (כלל כו סימן ב') כתב: מאימתי מונין שבעת ימי החופה? דע, כי משעת הברכה מונין שבעה ימי החופה; כי החופה היא מקום יחוד חתן וכלה, ומשעת הברכה, שהותרו להתיחד, מתחילין ז' ימי החופה, הן בעיר שנעשית שם הברכה הן בעיר אחרת. וגם לא ידעתי טעם למה לא יאכלו בעיר, או בשדה, אחר הברכה, בכל מקום שירצו? שמא כך היא סברתם: אם יאכל בעיר אחרי שבעה ברכות, יתחילו בעיר שבעה ימי החופה, ואז לא תצא כלה מחופתה! אבל אין הדעת נוטה כך, שיהיו תלויין שבעה ימי החופה באכילה ראשונה, אלא בשבעה ברכות, כמו שכתבתי. ושלום. ע"כ.

ובאמת מנהגינו כדעת הרמב"ם ומרן השלחן ערוך דחופה היינו יחוד, אלא דאנו סוברים שאין צריך בברכות השבח שיהיו עובר לעשייתן, ומה שאנו מברכים שבע ברכות בסעודה הוא מטעם אחר, כמ"ש הרא"ש בתשובה הנ"ל. וכן הוא בתשובות הגאונים ברצלוני (תרפ"ו סי' מ), ובתשובת רב שר שלום גאון (סי' קיז) שהיו נוהגים בבבל לברך ברכת חתנים פעמיים לפני החופה, פעם אחת בבוקר ופעם אחת בערב. ע"ש. וכן הוא בתניא רבתי (סי' צ'). וגדולה מזו כתב בספר העיטור (שער ב' ח"ד דף סד), שמנהגם היה לברך ז' ברכות בבית האירוסין שנה או שנתיים לפני החופה. ע"ש. וא"כ כל שכן ששייך שפיר לברך שבע ברכות במקום החתונה בסעודה ראשונה. ולפי זה אזלא לה מה שהקשו על מנהגינו, שאם אין אנו עושים יחוד אחר החופה, היאך אנו מברכים שבע ברכות בסעודה הראשונה, ולהנ"ל אתי שפיר.

ובספר מגיד תשובה ח"י (עמוד קסא) כתב, דאפשר שכיון שמברכים ז' ברכות פעם שניה בסוף הסעודה, הרי שהיחוד סמוך לו, ושפיר הוי עובר לעשייתן. ע"ש. ולהנ"ל אין אנו צריכים לזה.

4. חובת כיסוי ראש לאחר הייחוד

ונראה עוד טעם למנהגנו - שאם ייכנסו לחדר ייחוד תצטרך הכלה לכסות ראשה. לצורך חיוב זה די במה שמכניסה לתוך מקום המיוחד להם, דבזה היא אשתו לכל דבר, וכלשון הרמב"ם והשו"ע (אה"ע סי' נה) "עד שיביא אותה לתוך ביתו וייתחד עמה ויפרישנה לו". ואם תחבוש פאה נכרית - הנה אחר שכבר נחשבת לאשתו אין מועיל לדין פאה נכרית, וכאשר נתבאר באורך מפי ספרים ומפי סופרים בשו"ת ביביע-אומר (ח"ה אה"ע סי' ה).

עוד יש להוסיף שהוא מנהג מכוער ללכת לחדר ייחוד קבל עם ועדה. ומה שנהגו ביהודה [ריש כתובות] הנה אין דורינו עולה יפה כדורם. ודו"ק.

ג. עדויות למנהג שנמנעו מייחוד מיד לאחר החופה

מכל הלין טעמי יש להחזיק בכל עוז במנהג גדולי רבני הספרדים ולא לעשות ייחוד. וכן נהגו כל גדולי הדור הספרדים - מורנו ראש הישיבה הגאון רבי עזרא עטייה זצ"ל, הגאון רבי יעקב עדס זצ"ל, ראשי הישיבה רבי יהודה צדקה ורבי בן ציון אבא שאול זצ"ל ועוד.

והרבה גדולים העידו שאין מנהגנו להתייחד סמוך לשבע הברכות שתחת החופה, ומהם: משאת-בנימין (סי' צ), 'שיורי כנסת הגדולה' (או"ח סי' שלט) ושער-המלך (קונטרס חופת-חתנים פרק י' מהלכות אישות סוף אות ט). וכן העיד רבי אהרן בן שמעון בספר נהר-פקוד (אה"ע דף טז) בזה"ל: וכל העם אשר בשער עדים כי מעולם לא היתה כזאת לייחוד בחור ובתולה בחדר צנוע כלל, בירשולים מ' יהא. ע"כ. וטעם מנהגנו שאין הכרח שמרן הש"ע מצריך יחוד מיד אחר החופה, כי בברכות השבח אין צריך עובר לעשייתן, וגם סומכים על השיטה

הסוברת שחופה אינה ייחוד. אך בשו"ת יביע-אומר (שם) כתב שהטעם הוא שאנו מסתמכים על הייחוד בביתם של החתן והכלה המתקיים אחר סעודת הנישואין. וכתב שם שמנהגנו נכון וישר, והמערער על זה משתקן אותו בנזיפה, שאינו חס על כבוד גדולי הדורות.

וכעין זה כתב בערוך-השלחן (אה"ע נה, טו): שחופה היינו לשון כיסוי והבדל מאחרים, ובוזה היא נשואה לגמרי, והביאה לא מעכבת, והכל יודעים כלה למה נכנסה לחופה, אך אין צריך עדי ייחוד ועשרה אנשים לברכות נישואין, ושתיכף יבעול ומכוער הדבר. וכל מין חופה שנהגו לעשות זהו קנין הנישואין. כיון שכוונתם לנישואין ולהיות מובדלים מאחרים, שעומדים שניהם במקום אחד לשם נישואין, כגון שהוא מכניסה לביתו ומתייחד עמה, וכמ"ש הרמב"ם שאינו ייחוד וכו'. ויראה לי שגם כוונת הרמב"ם שאינו ייחוד גמור שיהיו שניהם לבדם בחדר אחד, אלא שיתייחדו להיות ביחד כאיש ואשתו, ועומדים זה אצל זה ומברכין להם שבע ברכות.

ודי לנו שאין אנו מוחים באלה שעושים ייחוד מיד לאחר ברכות הנישואין, ומכריזים על זה בקולי קולות, ולא ייבושו ולא ייכלמו אף שהכל יודעים כלה למה נכנסת לחופה. והגדילו עשות בכמה מקומות שחברי החתן נכנסים למקום הנשים עם החתן, כדי שילך עם הכלה לחדר ייחוד, והחתן הולך לשם עם הכלה יד ביד נגד כל חבריו הצעירים. [ועובדא ידענא על כמה ממשלים שנגרמו לחתן בחדר ייחוד, ודי ברמיצא].

ד. ייחוד בבית ללא עדים

אלא שיש להבין מדוע אין מלווים את החתן והכלה לביתם אלא קרוביהם, ולכאורה היה צריך להזמין עדים לראות את הייחוד, כי על ידם נגמר מעשה הנישואין, וכדקי"ל "הן הן עדי ייחוד הן הן עדי ביאה" (גיטין פא, ב), וכן פסק הרמב"ם (הל' אישות ג, ה) לענין קידושי ביאה, שמתייחד עמה בפני שני עדים ובא עליה, וכן פסקו הטור והשו"ע (אה"ע לג, א).

אך כבר כתב בשו"ת יביע-אומר (שם) דנראה שבכניסה לחופה לא הצריכו עדים, מאחר שכבר עשו הקידושין. ודווקא בקידושין בעינן עדים, משום חב לאחרים (עיין קידושין סה, ב). וכן מוכח מדברי הר"ש בר אברהם בתשובות-מימוניות (הובא ביב"א) ומדברי המאירי ריש כתובות, שאין צריך עדים על הנישואין. וכן כתבו להדיא כמה אחרונים, ומהם אור-שמח (הל' אישות יב, ב) בסוף דבריו. ובשו"ת ושכ"הכהן (סי' ל) כתב שקטנה שנתגדלה אינה צריכה אפילו עדי ייחוד, דבעדי נישואין אין צריך עדי ייחוד. וכן בשו"ת זכחי-צדק (ח"ב אה"ע סי' ה) תפס בפשיטות שאין צריך עדים.

אמנם במקנה (קונטרס אחרון סי' סא) נסתפק בזה, ובאבני-מילואים (לח, ח) פשיטא ליה דבעי עדים. ועיין בספר תורת-יקותיאל (בתשובה שבסוף הספר, סי' א) ובערוך-השלחן (נה, טו). מכל מקום, המייחדים עדים כשרים - יש להם על מה שיסמוכו לחוש לכל הדעות, ועיין עוד בשו"ת ישכיל-עבדי ח"ז סי' י.

ה. האם צריכה ברכת השבח להיות סמוכה למאורע?

והנה ראש ישיבת הנגב, הרב יששכר מאיר זצ"ל, העיר בספרו שכר-שכיר (סי' כב) בענין זה: והנה אף שלא צריך עובר לעשייתן בברכת השבח, מכל מקום צריך שהברכה תהיה סמוך למאורע שעליו מברך, כמו שפסק בשו"ע (או"ח רכז, ג), אם היה יושב בבית הכסא ושמע רעמים - אם יוכל לצאת תוך כדי דיבור יוצא ומברך, ואם לאו לא יברך. וכן כתב הר"ן (פסחים ז, ב) בביאור הירושלמי. שמע מינה שדין סמוך למאורע בברכת השבח הוא לעיכובא.

אך י"ל דאף שבברכות השבח לא בעינן סמוך ממש למאורע, מכל מקום בעינן שיהיה ניכר על מה באה ברכת השבח. ולכן בברקים ורעמים, אם אינו מברך תוך כדי דיבור - לא ניכר על מה מברך. ומשום הכי אמרו בירושלמי שאם עבר תוך כדי דיבור משמיעת הרעם, שוב לא יברך. מה שאין כן בנידון דידן, דאף שהייחוד הוא אחר כמה שעות, בסיום סעודת החתונה, מכל מקום בשעת הברכה ניכר על מה באה ברכת השבח, אף שהייחוד יבוא אחר כך.

וראה בפריי-מגדים בפתיחה כוללת (הל' ברכות אות יד) בטעמו של הירושלמי: "דאין ניכר על מה מברך, שכבר עבר ואין ניכר השבח."

גם בשו"ת ברכת-אברהם ח"ד (לרב אברהם טרייש צרפתי, בן דוד של מרן הב"י, סי' קצא) כתב: "ודעת הירושלמי נראה דבעו בהני תוך כדי דיבור, משום דאי לאו הכי נמצא שבשעת הברכה עבר עניינן מכל וכל. אבל אם לא עבר עניינן, יכול לברך."

ועיין בבית שמואל^[1234567] (סי' סב סק"א) שכתב, שברכות אלו "הוי עובר לעשיה, קודם שאוכלים ביחד במקום צנוע" אולם אין זה מוכרח לכל הדעות, ואנו מנהיגו כהסוברים שאין צריך עובר לעשייתן בברכות הנישואין, כפי מנהגינו בחופת נדה. ולא חיישינן להפסק בהליכה לביתם, וכמ"ש המקנה (ריש סי' סב). ועוד דכיון שלא עבר עניינן חשיב כעובר לעשייתן.

מאחר שמצינו לגדולי רבני הספרדים שהעידו שכן פשט המנהג אצל הספרדים, שאין החתן והכלה מתייחדים אלא עד אחר הסעודה, על כרחך שסמכו על החילוק הנזכר.

ויש הכרח לפרש כן, שהרי מרן בשו"ע (רכנ, ג) הביא להלכה דברי הירושלמי שאין לברך ברכת הרעם לאחר כדי דיבור, ואילו בטור (אה"ע סי' סב) כתב "מברכין ברכת חתנים קודם כניסה לחופה". וכתב מרן הב"י: ומש"כ רבינו קודם כניסה לחופה, כ"כ הרמב"ם בהלכות אישות (יג). והטעם מבואר... משום דכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן. והר"ן כתב בפ"ק דפסחים (א,י): אבל הרמב"ם כתב שצריך לברך אותם קודם נישואין, וכן דעת הרמב"ן ז"ל, ולא מפני שהיא בכלל מה שאמרו "כל המצוות מברך עליהם עובר לעשייתן", שהרי אלו ברכות השבח הם, אלא מפני שחופה ייחוד הוא ובעינין ראוייה לביאה, וכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה.

וממה שהביא דברי הר"ן באחרונה, משמע דהכי סבירא ליה. כמו שכתב איהו גופיה בב"י או"ח תקטו, ב: "ומדכתב סברת רבינו יהודה לבסוף, משמע דהכי סבירא ליה"; וכן כתבו כמה אחרונים כמובא בשו"ת יביע-אומר ח"ב או"ח סי' יט אות א. ואי נימא שאין זמן מוגבל לברכות השבח, היאך פסק מרן מה שאמרו בירושלמי? אלא ודאי שגם לדעת הירושלמי, רק אם ניכר על מה מברך מצי לברך.

2. המנהג הוא שאפשר להרחיק היחוד מהברכות

וידידנו הרב שלמה זעפראני העיר בזה מדברי הר"ן, דבעינן עובר לעשייתן גם בברכות השבח. אלא דבלאו הכי אין המנהג כדברי הר"ן, דהא אנן מברכין ברכות השחר בבית הכנסת, אף שהחויב בהן היה קודם לכן. וכן בברכת 'אשר יצר', המנהג שאין מקפידים להסמיך לברך 'אשר יצר' תוך כדי דיבור לנטילה, אלא כדברי האחרונים שאפשר לברך 'אשר יצר' עד חצי שעה, או כדברי הריטב"א בפסחים (מו,א) שעד שיעור מהלך פרסה יכולים לברך 'אשר יצר'. עכ"פ אין המנהג כדברי המצריכים לברך ברכות השבח עובר לעשייתן.

ובאמת שברכות הנישואין חשיבי כברכות השבח, ולא כברכת המצות, וכמ"ש רבינו אברהם בן הרמב"ם (הובא בריש ספר מעשה רוקח ח"א דף א' ע"ד) בשם אביו, שצריך החתן לברך ברכת אירוסין בעצמו, שברכת המצות היא, משא"כ שבע ברכות של נישואין אין החתן רשאי לברכם, אלא גדול הנמצאים שם, שאינם אלא ברכות השבח. ואבא מארי כעס על חתן שבירך ז' ברכות לעצמו, ואמר שסיבת כעסו הטעם שזכרתי". ע"כ. גם המאירי (פסחים ז:) מחשיב את ברכות הנישואין כברכות השבח. וכן כתב מהר"ם חלאווה (שם), דברכות הנשואין לאו על הכניסה לחופה הן, אלא על אסיפת העם וברכות של שבח הן. וכיון שכן, לא בעינן בהו עובר לעשייתן.

ומצינו סמך למנהגינו להדיא מדברי הרדב"ז (סי' תתקלא) שכתב, דאף לפי שיטת הרמב"ם [שהחופה היא היחוד] לא בעינן יחוד תיכף אחר ז' ברכות. ע"ש. וכנראה טעמו דכיון שהם ברכות השבח לא בעינן בהו עובר לעשייתן.

ו. האם מותר להחמיר כנגד המנהג?

ומה מאד תמהתי בראותי מה שכתב הרב יעקב פרץ בספרו אמת-ליעקב (חופה וקידושין עמ' נ; נז): "נראה דהמחמיר לעשות ייחוד כדעת הרמב"ם ומרן, ברוך הוא ומאושר ויש לנהוג כך לכתחלה." גם הרב יצחק בן שושן בספרו ויען-יצחק (ח"א אה"ע ז,ד) כתב, שהואיל וחדר ייחוד הוא "חומרא" לכל הדעות, ממילא גם הספרדים רשאים לעשות כן. וכן מבואר גם בשו"ת אבני-ישפה (סי' קו ענף ג), דמותר לספרדים "להחמיר" לעשות חדר ייחוד.

ואחר המחילה - תימה תימה אקרא; היאך הרהיבו עוז בנפשם לבטל במחי יד מה שהנהיגו גדולי עולם שהיו בירושלים, דור אחר דור, עד לגדול הדור הקודם הגר"ע עטייה זצ"ל, שקטנם עבה מכרסינו? וכבר ביארנו מקור מנהגנו בטוב טעם, ואטו ישבו על מדוכה זו לפתוח ספרן של צדיקים לבירור הדין. ואמאי תקעו עצמם לדבר הלכה נגד גדולי הדורות. ובפרט שהוא מנהג מכוער לנהוג כן, וגורם לכמה מכשולות, כידוע. ומה שייך כאן "רשאים להחמיר", אדרבה - זו קולא ולא חומרא לנהוג מנהג מכוער, וגם להכשיל את הכלה שתצא מחדר ייחוד בגילוי ראש.

ובפרט דמצינו להרב עזר-מקודש (טז,א) שצייד לומר בדעת הרמב"ם דצריך שהבית יהיה של החתן לצמיתות, ולא מהני מה ששוכר את חדר הייחוד מבעל האולם. והראשון לציון הרב ישא-ברכה (סי' ט) כתב שלדעת הרמב"ם ומרן השו"ע צריך שהייחוד יהיה בבית שידורו בו, ולא חדר עראי באולם השמחות. ואף שיש חולקים בזה בדעת הרמב"ם, איכא טעמא אחריתא משום כיעור, שאף שהדבר פשוט בחתונות של האשכנזים, איכא כיעור בפני המון העם.

ומה שטענו שכן דעת מרן, אטו לגדולי הדורות הספרדים לא שמיע להו דעת מרן בזה?! ומה כוחנו להכריע מדעתנו נגד הרדב"ז כנסת הגדולה שער המלך ושאר גדולי האחרונים, כי בודאי שידעו גם ידעו מה היא דעת הרמב"ם ומרן, ועם כל זה החזיקו במנהג. שהרי הרמב"ם ומרן לא הצריכו שיהיה חדר ייחוד מיד אחר החופה, ויתכן מאד שגם הם יודו לזה שאם עושים חדר ייחוד אחר גמר החתונה, אין בכך כלום. [ואין צריך עדים לחדר ייחוד, דאנן סהדי, וגם השכנים רואים אותם למחרת יוצאים מביתם יחדיו, ואין לך עדות גדולה מזו]. ומה לנו לבטל במחי יד מנהג שסמכו ידם עליו כל גדולי הדורות הספרדים, ומעולם לא שמענו שהיו עושים חדר ייחוד אצל הספרדים, ורק בשנים האחרונות שינו את המנהג בגלל השפעת הרבנים בישיבות מסויימות, שהפכו הלכה זו לענין "השקפתי", שכיבכול בזה נמדד האדם אם הוא בן ישיבה או לא, ולא ידעו ולא יבינו שאין זה קשור כלל להשקפה, אלא ענין הלכתי וצניעות גרידא. ולכן אין לנו להיסחף בזה אחר הסבורים שכל מנהגנו באים מהמון העם, ולא על פי גדולים.

ז. הנהגות גדולי הספרדים

וזכורני שמרן אאמו"ר שליט"א סידר קידושין לבן תורה אחד, וראש ישיבת קול יעקב בירושלים דרש מהחתן שיעשה ייחוד מיד לאחר החופה. ומרן אאמו"ר אמר לו ברבים: אב"ך, שהיה מגדולי התורה הספרדים, [רבי יעקב עדס מראשי ישיבת פורת יוסף] הרי לא עשה ייחוד בחופתו לפני עשרות שנים, ואם כן לטעמך נהג שלא כהוגן, ונמצא אתה מוציא לעז על הקדמונים.

ואכן, אבותינו סיפרו לנו שכך היה מנהג כל גדולי התורה של הספרדים, אלא שכמה רבנים לא הכירו ולא ידעו על רבים מהם. ויש מהם שסבורים שמנהג זה נוסד על ידי בעלי בתים ספרדים שאינם בקיאים בהלכה, או שחולקים עליהם, לכן מודיעים לתלמידיהם הספרדים שלא יסכימו לערוך להם חופה אלא אם כן יסכימו לעשות ייחוד אחר החופה. והגדיל לעשות ראש ישיבה אחד [משכנת גוש שמונים בירושלים], שאמר בפני תלמידיו שאצל הספרדים היו אכן צדיקים ומקובלים גדולים, אבל לא היו גדולי תורה המעמיקים בהלכה, אלא עסקו בהלכה באופן שטחי, ולכן אין לסמוך על מנהגי הספרדים גם לענין ייחוד שאחר החופה.

אולם אין זה נכון, דאף שיש שאינם יודעים על גדלותם של גאוני הספרדים, ^{אנן בדין לקיים ויגבה לבו} בדרכי ה', כי היו לנו גדולי תורה בכל הדורות, כמו הרב פריי-האדמה, מהר"ח אבולעפייא, מהר"ם בן-חביב, המאמר-מרדכי, פתח-הדביר, מרן החד"א, מהר"ח פלאג'י, הרב יפה-ללב, חקרי-לב, הרב זבחי-צדק, פני יצחק, היש"א ברכה, רבנו הגרי"ח, ועוד גאוני עולם חריפים ובקיאים אשר מפיחם אנו חיים. ולכן צריכים כולנו לעשות אגודה אחת להתאחד מסביב למנהגנו ולקיים "אל תטוש תורת אמן". ויש להראות קבל עם ועדה שמנהגינו מיוסדים על פי גדולי עולם ולא צדיקים ומקובלים בלבד.

ח. גם יוצאי מרוקו נהגו שלא לעשות חדר יחוד

וכבר כתבנו שיסוד מנהגינו על פי הרב כנסת הגדולה, שער המלך, שער המפקד, וראה עוד בספר חופה כהלכה (פרק א' סקל"ב) שהביא בשם ה"בבא סאלי" זצ"ל, שהיה דיין ואב"ד במרוקו, שהעיד שהמנהג היה לעשות חדר יחוד רק אחר גמר החתונה, ולא אחר החופה. נמצא שגם יוצאי מרוקו נהגו בזה כשאר הספרדים, וכן העידו על המנהג הגר"ש משאש בשו"ת שמש ומגן ח"א (אהע"ז סי' ד' וח"ג אהע"ז סי' לד), הגר"י מאמאן בשו"ת עמק יהושע ח"ז (אהע"ז סי' יא), הגר"ש"מ עמאר בשו"ת שמע שלמה (ח"ב אהע"ז סי' יד אות ח'), והרה"ג רבי דוד עובדיה בספר נהגו העם (מנהגי חתונה אות כא). גם הרב טולידאנו בספרו מצעדי גבר (כתובות סי' יט) כתב, ואמנם זכורני שבמרוקו לא עשו מעולם יחוד סמוך לחופה.

וכן מנהג יוצאי תוניס, כמ"ש בשו"ת שמחת כהן ח"ז (סי' י') וכן הוא בשו"ת מגיד חדשות (ח"י עמוד קסא). וכן העיד על המנהג בזה כמוהר"ר עזרא עטייה בשו"ת עלה עזרא (חלק חידושי הלכה עמוד פג), וכן הוא בשו"ת ישכיל עבדי חלק ז' (אהע"ז סי' י').

ובאחת החופות שמרן אאמו"ר השתתף ביקשנו ממנו להזמין כעדים שני ראשי ישיבות. ובתחילה מרן ביקש להביא עדים אחרים, אך כאשר אמרנו לו שיש חשיבות שיהיו דווקא אלו העדים, מאחר שאין החתן עושה ייחוד אחר החופה, וגם החתן נשבע שבועה חמורה, מייד הסכים לזה. וכן היה, שאותם שני ראשי ישיבות אשכנזים גדולים בתורה שימשו כעדים בחופה של חתן שלא עשה ייחוד אחר החופה כלל, ונשבע שבועה חמורה, כדי להודיע ולפרסם שיסוד מנהגנו מבוסס על פי גדולי תורה וענקי הרוח.

סיכום

א. אין לבחור ספרדי לשנות ממנהג רבותינו הספרדים ולעשות ייחוד מיד אחר החופה, כפי מנהג האשכנזים. על הבחורים הספרדים לנהוג כמנהג רבותינו הספרדים גאוני עולם שהנהיגו שלא לעשות ייחוד אלא אחר סיום מסיבת החתונה בלילה.

ב. ובפרט שהוא מנהג מכוער מאד ללכת לחדר ייחוד בפני קבל עם ועדה, ונגרמים כמה מכשולים לחתן, וגם הכלה תצטרך לצאת מחדר ייחוד בכיסוי ראש.

ג. אף מרבני אשכנז יש שקראו לבטל מנהג זה. אלא שמנהג אבותיהם בידיהם ואין לנו לבטל מנהגם, וכך אין להם לבטל מנהגינו שנוסד על פי גדולי הדורות.

ואכן אצלנו, בישיבה המעטירה 'חזון עובדיה', אנו מנהיגים בכל תוקף שהבחורים לא ישנו ממנהג אבותינו, לקיים "ויגבה לבו בדרכי ה'" להראות שרוב ככל המנהגים שלנו מיוסדים על אדני פז על גדולי תורה, שאכן היו לספרדים גדולי תורה ויראה המעמיקים בהלכה, ולכן אנו עומדים על כך שלא יעשו חדר ייחוד אחר החופה, וגם לא ילכו לחדר צדדי להצטלם באמצע החתונה, כי יש בכך מכשול, שמיידי אחר שהחתן לוקח את הכלה לחדר צדדי ומייחדנה לו, הכלה צריכה לכסות ראשה, אף אם לא היה ייחוד גמור.